

Borsodi L. László
BEÖLTÖZNI MÁSNAK?

Kiss László prózakötetének¹ címe talán túl didaktikus: *Mi kell a boldogsághoz*. Még akkor is, ha figyelembe veszem, hogy a végén nincs kérdőjel, s bár kérdő mondatot intonál, eljátszhatnék azzal, hogy lehetne például felkiáltó, netán kijelentő mondat is (utóbbi „ami kell” értelemben). De nem akarok eljátszani, mert egyrészt elég egyértelműen válaszol rá a borítóképen a törpe beintó középső uja, másrészt irritál, mert arra ösztönöz, hogy mind a huszonhét novellában a kötet-címbe megfogalmazott kérdésre/megállapításra keressem a választ. S ha ez mind nem elég, akkor még ott van az egyébként jól megírt hátlapszöveg, végén a retorikai kérdésel: „Te voltál már boldog?” Tehát kétséget sem hagy a cím afelől, hogy értelmezzem-e másként, mint kérdésként.

Ahogy azonban elkezdem olvasni a könyvet, beszippant a megteremtett világ otthonossága, ami nem azért válik azzá, mert valós földrajzi környezetbe, Békés megyébe helyezi a történeteket – hiszen nekem, székelyföldinek lehetne akár dunántúli is, számomra mindkettő távoli és idegen –, hanem azért, ahogyan megkonstruálódik. S ebben benne van nemcsak a táj, a szereplők, a cselekvések, történések megalkotásának mikéntje, hanem az elbeszélői magatartás és beszédmód is. Ehhez az otthonosságérzethez Kiss László kézenfekvő, vagyis könnyen elmesélhető történeteket talál ki. Van

1 Kiss László: *Mi kell a boldogsághoz*. Tiszatáj Alapítvány, 2024.

benne diáktörténet (*Dieter a suliban, Farsang*), tanártörténet (*Az óra*), horgászkaland (*Semmiből jött hirtelen szerelem, Rajtaütés*), vadászat (*Vadászat*), gyakran szó esik családról (*Új autónk van*), (majdnem)szerelemről (*Édes Emma, Csenge macija*), vakációról és szexről (*A nőgyógyász*), egyetemről, albérletről, piálásról (*A denevér, Angyali Anna*), irodalomról (*Mese a puliról, A Fény harcosa*), nyelvtanulásról (*Németül beszélek*) stb. Miközben a témák érintkeznek-keverednek, témától függetlenül az elbeszélő úgy viszonyul a történésekhez, szereplőkhöz, mint aki közlőről ismeri azokat: vagy azért, mert az énelbeszélésben kettős státusa miatt óhatatlanul szerves része a történetnek, vagy azért, mert harmadik személyű narrátorként mindentudó (de nem mindent közlő). A kettő között – a nyelvtani szám és személyt leszámítva – jószerével nem is érzékelhető számottevő különbség, ugyanis mindkét formában közös a közvetlen magatartás, a fiktív világokban való jártasság és a megszólalásmód élőbeszédszerűsége. Mintha in medias res kezdődnének, és egyetlen mesélő hangjának változataiként szárazodnának a történetek, sőt megkockáztatom: azonos, legalábbis nagyon hasonló nézőpontból. S bár az egyes novellák cselekményének szintjén nem találhatók közös pontok, mintha mégis egymás folytatásai, a nézőpontok közelsége okán egymás visszhangjai lennének a történetek, a szereplők pedig rokonok, ismerősök. A narrátor(ok)nak mindenképp. Ez a hasonlóság abban is megmutatkozik, hogy az azonnali kezdést követően a tulajdonképpeni történetnél fontosabbá válik annak reflexiója, és így elfogadható az is, hogy a novella titka/értéke nem a tetőpont előkészítése, az olvasónak nem a klasszikus értelemben vett tetőpontvégkifejlet nyelvi megoldására kell várnia, hanem arra, hogy mi az, amit a szöveg továbbgondoltat, és konkrét megvalósulás helyett minek a hiányával szembesít. S ez a hiányérzet az, amivel mindig szembesülhetünk, ami imperatívusként arra szólítja fel a befogadót, hogy: oldd meg te, válaszold meg te! Ennek a felszólításnak és tudatos olvasói magatartásnak a kialakításáért állnak jót a szövegek, ebben rejlik talán stilisztikai erejük. Ezért jár dicséret a szerzőnek, ha úgy tetszik, merthogy nagyon cseles az, ahogyan ezt létrehozza. Sikerül ugyanis egy olyan narrátori attitűdöt megteremtenie, amely a felszínen cseveg, olykor kedélyeskedik, humorizál, ironizál, ritkán alpárian hétköznapi vagy elégikusan rezignált, de mindenképpen mindvégig higgadt marad.

Úgy beszél és beszéltet, cselekedtet, hogy a szereplői-narrátori reflexió ellenére nem ítélkezik, mégis érzékelteti, hogy ami a felszínen zajlik, az magában hordozza a végzetes esemény bekövetkezésének a lehetőségét, ami aztán elmarad. És ez az elmaradás az, ami jó értelemben vett űrt, betöltendő üres helyet hoz létre, és továbbgondolásra készíti az olvasót.

Amit viszont – hogy az egyes novellákra jellemző publicisztikai, olykor hétköznapi, közhelyszerű szófordulattal éljek – *hoz a konyhára* ez a cseles prózapoétikai eljárás, az legalább annyit el is visz, vagyis másfajta, ezúttal negatív előjelű hiányérzetet is szül. Tudniillik, értem én, hogy a látható történés a láthatón túlira utal, nem is a mélylélektaniség nevében lennének elvárásaim, de a sokféle történés és történéslehetőség felől – amit a jól, jobban sikerült novellák mindenképpen magukban hordoznak (*Semmiből jött hirtelen szerelem, Mese a puliról, A győztes, Hogyan csinálom én, Édes Emma*) – viszont igen. Nem arra gondolok, hogy szókimondóbb, *megmagyarázóssabb* legyen – Isten ments! –, még csak *igazságot* se tegyen, hanem ne legyen állandóan ennyire megengedő, ne legyen ennyire *humanista!* Hogy merjen olykor karcosabb lenni, frivolabb, kegyetlenebb, lázadó; jusson el az elégiától a tragikumig, az iróniától a szarkazmusig, s még sorolhatnám. Mert ugyanaz az elodázott vagy törölt tetőpont-végkifejlet (ezt még csak-csak elviseli az ember), ugyanaz a meditatív-reflexív diskurzus, ugyanaz a homályban hagyott mögöttes vagy túlságosan sok kérdőjelet hagyó *következményi* lehetőség (a megválaszol[hat]atlan kérdés: voltaképpen merre is tarthat, ami megtörtént?) huszonhét egymást követő novellában lankasztja az olvasói figyelmet, azt az érzést kelti, hogy történet ide vagy oda, mintha ugyanaz menne végbe, vagy nem történe meg. Igen, s ehhez kellett volna egy változatosabb nyelvezet is.

A gyermek-, diák- és tanártörténetekhez például illetet volna valami szlengesebb stílus (Salingerhez, Ajarhoz fogható); a vadász- és horgászsztorikban helyet kaphattak volna – adagolva – a nyelvi (Békés megyei, ezen belül a gyulai) couleur locale-ok; az albérleti-melós világ megjelenítésében valami olyan, amelyet például Lövetei László lírai-epikai nyelven a *Feketemunkában* kimódolt. A (majdnem)szerelem frusztrációtörténeteiből vagy a piálós-drogozós mesékből a felszín alatt ott tomboló, tapinthatóan érezhető, de valamiért mégsem vállalt agresszióknak a nyelvi lenyomatai hiányoznak – mint amelyet Potozky László az

Élesben vagy Totth Benedek a *Holtversenyben* megszólaltat. S talán ami a legjobban hiányzik: egyrészt a különféle szereplehetőségek kipróbálása, amely eleve fedezete lehetett volna a többszólamúságnak, az identitásvesztésből képződő identitáskialakítási stratégiáknak; másrészt a több önirónia. Mert tudjuk, minden jó irónia elsősorban önirónia. Ennek érvényesítése pedig határozottabban kirajzolta volna a narrátor(ok) pozícióját, *felelősségét*. A többet vállalás valószínűleg az olvasót is jobban kibillentette volna komfortzónájából, és a közhelyszerű közvetlenséggel megfogalmazott címen túl inspiratívabban beavathatta volna azoknak a dilemmáknak a végiggondolásába, amelyeket egyébként nagyon rejtve sejtetni enged a könyv – s amiért talán mégis érdemes volt elolvasni. Befejezőként ezekből csak hármat fogalmaznék meg – sajátira hangolva, mert a címben feltett kérdésre nem lehet, és szerintem *nem szabad* válaszolni. Túl egyszerű, túl harsány, túl provokatív – tehát gyanús! Ki viszonozza a szeretetünket, és mi kiét viszonozzuk? Kihez lehetünk őszintébbek: egy emberhez vagy egy kerti törpéhez? Nem lenne jobb beöltözni másnak?

*Közös többszörös II.
(porcelán, epoxy gyanta)*